uitgestorven, en die nu al voor de Gereformeerden te klein werd, maakt de kerknieuwsschrijver in de *Nieuwe Rotterdammer* twee opmerkingen.

De eerste is, dat we ons vergisten, toen we meenden, dat alleen nog in Boskoop onder de Zuid-Hollandsche dorpen een Remonstrantsche gemeente was overgebleven. Er zijn ook nog enkele andere dorpen in Zuid-Holland, waar Remonstrantsche Kerken gevonden worden, al is hun ledental zeer gering.

De tweede opmerking is, dat de uitlating van Prof. Fabius vermoedelijk door ons onjuist zou zijn weergegeven, toen wij hem zeggen lieten, dat de grondtrek van ons volksleven altoos nog gereformeerd gebleven was, want Prof. Fabius zou wel bedoeld en gezegd hebben: van ons protestantsche volksleven.

Hier vergist zich de Kerknieuwsschrijver, want we hebben de woorden van Prof. Fabius getrouw aangehaald. En dat zijn bedoeling wel degelijk was »heel het volksleven«, bleek wel o. a. daaruit, dat hij er op volgen liet, dat de invloed van het Calvinisme, vooral van het Puritanisme, zich zelfs bij onze Roomsche landgenooten merken deed. De Roomschen in Nederland, merkte hij terecht op, toonen een heel ander type dan de Roomschen in Italië en Frankrijk. En dit andersoortige type was ongetwijfeld mede aan den invloed van het Calvinisme te danken.

Onjuiste titulatuur?

De heer Casimier zendt ons een protest tegen den onjuisten titel, dien we hem zouden gegeven hebben van »gewezen predikant bij de Gereformeerde Kerken«. Hij was predikant, schrijft hij, niet bij de »Gereformeerde Kerken«, maar bij de Gereformeerde Kerk van Oldenkerk. Deze heeft bij wettig Kerkeraadsbesluit van 23 December 1904 hem eervol ontslag »uit zijn dienstwerk aldaar verleend« en de Classis Enumatil of Grootegast verleende hem bij wettig besluit van 4 Januari 1905 »rust«, zoodat zijn officieele qualiteit nu zou zijn »rustend predikant«. Voorts deelt hij ons mede, dat zijn bedoeling niet is langs rechterlijken weg zijn aanspraken te doen gelden op het jaargeld door de Synode hem toegekend, maar dat het proces over een heel andere quaesties zal loopen, ook al wil hij 't geheim van 't proces vooruit ons niet verklappen.

De heer Casimier vergeet, dat een eervol ontslag uit het dienstwerk van een Gereformeerde Kerk, hetzij dan bij emeritaat of bij zoogenaamde losmaking, alleen verleend kan worden met goedkeuring van de Classis en niet door een plaatselijke Kerk alleen. De Classis heeft dit eervol ontslag hem echter niet toegestaan en hem alleen een zekeren rusttijd gegund, met de uitgesproken bedoeling, dat hij daarna weer naar zijn Kerk zou terugkeeren. En toen de heer Casimier dit laatste weigerde te doen, nadat de rusttijd was afgeloopen, heeft de Classis hem wegens deze verlating van zijn dienst ontzet uit het ambt van predikant. De titel van rustend predikant kan hem dus moeilijk worden gegeven.

Tevens mogen we nog meedeelen, dat het antirevolutionaire dagblad, op welks voorstelling we een vorig maal critiek oefenden, terstond erkende, dat het niet juist was geweest te zeggen, dat de rechtspositie onzer predikanten niet behoorlijk geregeld was. Overigens zijn we het met den schrijver van dit artikel geheel eens, dat zoowel het vonnis door de Classis Grootegast uitgesproken, als de latere weigering om het door de Synode toegestane jaargeld uit te keeren, ons hard en onbillijk toeschijnt. Hierover loopt het geschil dan ook niet. We betreurden het alleen, dat de heer Casimier niet den wettigen weg heeft bewandeld van in appel te gaan bij de Provinciale Synode. Want wat de schrijver meent, dat de heer Casimier dit wel zou gedaan hebben, is een vergissing. De heer Casimier heeft wel appèl aangeteekend tegen het eerste besluit van de Classis, waarbij hem geweigerd werd eervol ontslag uit den dienst te verleenen, maar niet tegen het later gevolgde afzettingsvonnis.

Dieper op deze droeve quaestie ingaan, doen we thans niet. Wie van die officieele acte-stukken kennis heeft genomen, heeft wel geen anderen indruk gekregen, dan dat aan beide zijden gezondigd is. En het smartelijkst is, dat nu deze zaak door den wereldlijken rechter zal moeten worden beslist.

Nog eens het lot.

De vraag wordt ons gedaan, of wanneer in een gemeente bij de stemming over een Dienaar des Woords of over de ouderlingen en diakenen, het verschil tusschen vroeger A en B telkens weer den doorslag blijkt te geven, het dan niet beter is de toevlucht tot het lot te nemen, omdat ook de Schrift ons zegt in Spreuken 18 : 18 dat »het lot de geschillen doet ophouden«.

Ons antwoord is, dat we ook in het hier gestelde geval toch zeker niet zouden aanbevelen de stemming door het lot te laten geschieden. Waar er gevaar bestaat, dat bij de verkiezing der ambtsdragers een zondige partijgeest den doorslag zal geven en het eene deel der gemeente tracht alle candidaten van het andere deel uit den Kerkeraad te houden, zou de Kerkeraad zeker de vraag kunnen overwegen, of het niet beter was de verkiezing dan geheel aan zich te houden en de gemeente niet meer te laten stemmen. Maar het lot dan te laten beslissen, zou niet gewenscht en ook niet geoorloofd wezen. Wat in Spreuken 18 : 18 over het lot gezegd wordt, dat het de geschillen doet ophouden, heeft dan ook niets met deze quaestie te maken. Er is hier bedoeld, dat bij geschillen over dingen, zooals bij verdeelingen van erfenissen, bij het kiezen van een plaats, enz. het lot gebruikt mag worden om aan dit geschil een einde te maken, wanneer beide partijen schijnbaar evenveel recht kunnen doen gelden. Maar het gebruik van het lot bij ambtelijke verkiezingen in de gemeente draagt altoos een *heilig karakter*. En dit heilige lot mag niet anders gebruikt worden, dan wanneer elk ander middel om tot een beslissing te komen, afgesneden is.

Dr. H. H. K.

Voor Kootwijks scholen.

In hartelijken dank ontvangen van Mevrouw van Asfelt Kamphuis te Zwolle, verzameld op het jaarfeest van de Ver. »Bid en Werk" te Zwolle ƒ 3.40. Nagift Unie Collecte, ontvangen Militair Tehuis te Harskamp, van een der militairen ƒ 1, toegezonden door den heer van Duren, huisvader.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter.*

Leestafel.

1. De Spiegel. Weekillustratie voor het Christelijk gezin. Uitgever W. Kirchner, Amsterdam.

De heer Kirchner zond ons een keurig gebonden exemplaar van den Xen jaargang dezer periodiek. Een boekwerk dat reeds om zijn mooien band, verdient te worden gelegd op 'n salontafeltje of gezet in 'n glazen kastje.

Wanneer men zoo al de afleveringen bij elkaar heeft, het zijn er 53, dan ziet men eerst recht wat rijkdom van tekst en plaat dit geïllustreerde weekblad zoo jaarlijks biedt.

Die rijkdom valt onder een 7-tal rubrieken. 1. Het Christelijk levensterrein. 2. Geschiedenis en Oudheidkunde. 3. Kunst en Wetenschap. 4. Land- en Volkenkunde. 5. Openbare Werken, Industrie; Instellingen van algemeenen aard. 6. Portretten met bijschrift. 7. Varia.

Men ziet reeds uit deze rubrieken, hoe de Spiegel schier alle terreinen des levens spiegelt.

En als ge zoo'n Jaargang dan nader beziet, dan merkt ge hoe dat wekelijks kijken in Kirchner's Spiegel de kennis omtrent verleden en heden, verre voorgeslachten en oudere of jonge tijdgenooten zeldzaam verrijkt.

De heer Kirchner toont in deze uitgave niet minder zijn liefde voor het historisch verleden als zijn meeleven met wat in het heden de belangstelling van den christen verdient.

En blijkbaar zijn hem dan ook geen moeiten en kosten te veel om zoo het een als het ander voor zijn lezers in beeld te brengen.

Trouw aan zijn nu reeds vóór tien jaar gevormd plan een weekillustratie voor het »christelijk« gezin uit te geven, zorgt hij, en ook dit is hem in dezen Jaargang weer nitnemend gelukt, zijn Spiegel zoo te richten en te wenden, dat wat er in gespiegeld wordt u niet dan wat voor den christen goed is, doet zien.

Doch niet alleen kennis brengt Kirchner's Spiegel bij, maar ook verrijking van gemoedsleven in genieting van Schoonheid.

Dat doet zij met haar altijd mooie illustraties, in een periodiek als deze hoofdzaak; dat doet zij in haar dikwijls wel gedaagde bijdragen op het gebied der christelijke belletrie.

Haar christelijke belletrie, een gebied waarop zij ook de ontplooiing van jonge talenten zoekt te bevorderen door haar Prijsvragen.

Het doorbladeren weer van dezen Xen Jaargang, die van 2 October 1915 tot 30 September 1916 loopt, gaf mij een Oudejaarsavond-stemming. De stemming, die zich verbindt aan het herinneren van al wat in het dan wegstervend jaar gebeurd is. Bij het zien van al het gebeurde tusschen begin October '15 en einde September '16, in plaat gebeeld en in woord vastgelegd, een, tusschen blijheid en droefheid vaak wisselende stemming, want de Spiegel moest, om up-to-date te blijven, onder veel verblijdends ook wel spiegelen het zoo diep droeve van het geweldige van den volkerenkrijg.

Zoo'n Jaargang van den Spiegel moet men bewaren, ook voor zijn kinderen. Zij is, èn voor uzelf èn voor hen, zulk een kostelijk middel ook voor de kennis der *histoire contemporaine*.

Zooals men niet gaarne wat aan onze levensbeschouwing vreemd of vijandig is in den intiemen kring van zijn gezin toelaat, zoo is het ook niet boeken en tijdschriften. Maar Kirchner's Spiegel is een van die Weekillustratie's welke ieder Christen van protestantschen huize, zonder bezwaar in zijn gezin kan ontvangen.

En in tal van Christelijke gezinnen is dan ook na tien jaren de Spiegel een bezoeker, naar wiens komst elken Vrijdagavond of Zatermorgen met verlangen wordt uitgezien.

Nu is er eenmaal geen begeerte naar het onbekende.

Maar 'n christelijk gezin, dat Kirchner's Spiegel nog niet kent, zal ook na zeer aanvankelijke kennismaking het wekelijksch bezoek begeeren.

2. Nieuwe Zondagsschool-Serie onder Redactie van A. L. Gerritsen. Uitgave H. ten Brink — Arnhem.

Het jaar spoedt ten einde.

Dat merk ik ook aan de lectuur, die H. H. Uitgevers ons zenden. Zoo ontvingen we ter bespreking, nu reeds, met het oog zeker op St. Niklaas en het Kerstfeest, van den heer Ten Brink diens Nieuwe Zondagsschool-Serie. Deze Serie bevat 15 naar omvang verschillende deeltjes.

Onder den schuilnaam Hermanna: Van Kerstlikjes, Hoe Wim mekhielp, De goudlekeren schoentjes: en Pau's Kerstgang. Van W. A. G. I. Gilles; Poppeljntje en Stompejan. Van Henri Hoogland: Gewone Jongens. Van J. L. F. de Liefde: Echt gebeurd en Beter Zoo. Onder initialen A. N. S.: Truusjes platen en Wat het turfschip bracht. Van E. Palma: Kerstkaarsjes. Van W. Blomberg—Zekman: Van donkere dagen en Wim en Mien. Van V. M. Viator: Lucius, uit het Duitsch door A. L. Gerritsen.

Ik heb deze boekjes, die er kleurig en fleurig uitzien, doorgekeken en meen dat zij voor het doel waartoe zij geschreven zijn, wel kunnen dienen.

3. J. M. Bredeé's Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij. Rotterdam. Martha-Kalender voor 1917.

Ter bespreking ontvingen wij ook dezen Kalender, uitgegeven ten voordeele van de Martha-Stichting te Alphen a/d Rijn.

Deze Christelijke Stichting, die onverzorgde kinderen opneemt, teneinde hun een goede opvoeding te geven, heeft, als zoodanig, aanspraak op onze sympathie, en daarom heeft dat ook een Kalender uitgegeven ten harer voordeele.

Wat den inhoud der blaadjes betreft, is deze kalender wel aan te bevelen. Zij toch geven wèl gekozen teksten met een, over het geheel, juiste uitleg en stichtelijke toepassing. Ook de achterzijde dier blaadjes geeft goede lectuur. Minder gunstig echter kan ditmaal mijn oordeel zijn over het Schild. De »Stal van Bethlehem« met »het Jezus-Kindeke in de Kribbe« is zeker voor het Schild van dezen Kalender een geschikt gegeven. Maar de uitwerking van dit gegeven dunkt mij niet bepaald gelukkig. De Maria naast de Kribbe kan er nog mee door. Doch de gevleugelde engeltjes met hun van ponnyhaar voorziene, kleinemeisjes-gezichten; de verwrongen koppen van een paar oude imbecielen, die achter deze meisjesachtige engeltjes staan; en het engelachtige jongetje, met niets aan dan een hempje, verwonderd kijkend naar het Kindeke, doen al vreemd. Maar het allervreemdst, om het nu maar op zijn zachst te zeggen, doet de Jozef. Aan deze figuur is alles donkerzwart tot het gelaat toe en de uitdrukking van dat gelaat doet mij sterk denken aan . . . Gallio toen hij zich te Korinthe »geen van deze dingen aantrok«.

4. M. van Woensel. Koov. Wijding in de Kinderkerk. Rotterdam. J. M. Bredeé's Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij.

Op p. 4 zegt de Schrijfster: »Omdat ik het onderwijzende element op den achtergrond en het stichtelijke op den voorgrond wil stellen, vervang ik voor het vervolg het woord onderwijzer liever door leider, en het woord Zondagsschool door Kinderdienst (Kinderkerk), uitdrukkingen, die meer ruimte open laten aan de gedachte: godsdienstoefening.

In het 1e hoofdstuk: Over de geestelijke sfeer van den Kinderdienst, waaruit dit citaat is, schrijft ze behartigenswaardige dingen, ook in verband met de nieuwe psychologie, omtrent »de ziel van het kind«. In de vier volgende hoofdstukken: De plaats van Samenkomst; De Aanvangsdienst; Onze Bondgenoot in den strijd (het geestelijk lied) en de Organisatie, bespreekt zij alleen de hulpmiddelen welke de geestelijke sfeer, die zij voor een Kinderdienst noodig acht, kunnen bevorderen.

Ook al zullen zij, die zich onder ons Gereformeerden aan de Zondagschool wijden, het met de reformatorische plannen der Schrijfster wel niet in alles eens zijn, zij zullen toch goed doen van dit haar werk kennis te nemen. G.

Uit de Pers.

Oorlogs-moraal. Onder dit opschrift schrijft A. K. Jr. in de *Gereformeerde Kerkbode* van Rotterdam het volgende:

Amesius, in den tijd der groote Dordtsche Synode Hoogleeraar te Franeker, was een onzer beste Moralisten, en wij Gereformeerden hebben aan hem een uitnemend werk over de Ethiek te danken. Zijn »vijf boeken van de Conscientie" wordt nog altoos beschouwd als een boek dat geraadpleegd moet worden als het gevallen der Zedekunde betreft, en niet wordt het zonder vrucht gelezen.

In dat boek „van de Conscientie" handelt het 5e boek, hoofdstuk 33, over den oorlog, en wij willen in dit artikel een resumé geven van wat de gereformeerde Moralist Amesius over den oorlog leert.

Op den voorgrond stelt Amesius, dat de oorlog een *kwaad* is, en dat hij daarom in de H. Schrift gerekend wordt onder de zware straffen Gods. De mensch die oorlogzuchtig is en oorlog voert om zijn lust bot te vieren, is daarom een wreed en wild mensch. Maar de oorlog is daarom niet ongeoorloofd, want dan zou God Israël niet zoo vele oorlogen hebben laten voeren, en dan zou de Heere Jezus, die telkens met „hoofdmannen' in aanraking kwam, wel vermaand hebben de wapens neer te leggen, wat Jezus toch nooit deed.

In de tweede plaats leert Amesius, dat bij de oorlogvoering altoos de kwestie van den „geoorloofden oorlog" onder oogen gezien moet worden.

Daar moet een *rechtvaardige* oorzaak of reden voor zijn. Oorlog is een van de zwaarste straffen voor een volk, maar dan moeten er ook groote en gewichtige redenen voor zijn als men ten oorlog gaat, en eerst dienen alle middelen ter vreedzame oplossing der geschillen beproefd te worden.

In de eerste plaats staat Amesius stil bij de bekende onderscheiding tusschen *verdedigenden* en *aanvallenden* oorlog. Het recht van den verdedigingsoorlog staat vast, omdat ieder recht heeft zich zelven te verdedigen. De aanvallende oorlog is dan geoorloofd als hij is een daad van *wrekende gerechtigheid*, want een mogendheid heeft geen rechter boven zich, noch een rechter tot wien zij toevlucht nemen kan en door wien zij voldoening van den schuldige afeischen kan, en daarom moet zij, als het niet anders kan, door den oorlog zich zelve recht verschaffen. De aanvallende oorlog moet zijn rechtspraak over een schuldigen vijand. Hieruit volgt, dat een aanvallende oorlog niet gevoerd mag worden uit haat en nijd, maar wel uit ijver om het recht te handhaven. Wie dezen oorlog verklaart moet doen een *rechterlijke* daad en waarnemen de plaats en de beurt van een rechter in de zwaarste zaak, en heeft zich daarom naarstiglijk te zetten om in zijn oorlogsvoering een rechtvaardig vonnis te vellen. De aanvallende oorlog moet zijn een vonnis van wrekende gerechtigheid.

Ten opzichte van dienstplichtigen en vrijwilligers wordt de gezegd: dat de ondergeschikten niet gehouden zijn het rechtvaardige van den oorlog te onderzoeken, maar tot gehoorzaamheid aan hun superieuren verplicht zijn, en dat vrijwilligers niet in den oorlog moeten helpen als zij aan de rechtvaardigheid twijfelen. Amesius zegt: „hieruit blijkt, dat die soldaten, die hun zielen te koop houden, en vaardig zijn om iederen oorlog aan te vangen, waar zij meerder soldij kunnen verwachten, een schelmsch leven leiden, en geenszins verschoond kunnen worden". De dienstplichtigen moeten gehoorzaam zijn aan hun superieuren. De vrijwilligers moeten ten volle overtuigd zijn van de rechtvaardigheid der zaak, alvorens hun diensten aan een oorlogvoerende te bieden.

Actueel is de vraag, die ook door Amesius aan de orde gesteld wordt: of het een Christenvorst geoorloofd is ongeloovige krijgslieden te hulpe te roepen. Typisch is het antwoord: „gelijk het geoorloofd is in een rechtvaardigen oorlog de hulp van beesten te gebruiken, als van oliphanten en paarden, zoo is het mede geoorloofd te gebruiken de hulp van beestachtige menschen". Toch raadt Amesius aan hier zeer voorzichtig te zijn, omdat menigmaal hieruit de zwaarste ergernissen voortkomen.

Aan het einde betoogt Amesius nogmaals, dat de aanvallende oorlog alleen gevoerd mag worden als hij rechtvaardig is, Niet uit haat of nijd, niet uit eerzucht of geldgierigheid. Een rechtvaardige oorlog wordt eigenlijk alleen tegen schuldigen en misdadigers gevoerd, die als het ware den oorlog provoceeren. Dezulken moeten door en met den oorlog *gestraft* worden vanwege de wrekende gerechtigheid.

Actueel is ook dat Amesius zegt: de oorlogvoerenden moeten zich niet vergrijpen aan het leven van vrouwen, kinderen en non-combattanten. De liefde en de billijkheid vordert, dat de oorlog gevoerd wordt met de minst mogelijke schade voor dezulken, zooveel als doenlijk is. Ja zelfs de combattanten moeten niet meer gekwetst worden, dan noodig is, om een rechtvaardig einde van den oorlog te verkrijgen, hetzij in het onrecht te wreken, hetzij om den vrede te bevestigen.

Om deze reden wordt het rooven en plunderen in een veroverde stad ten sterkste veroordeeld. Dat rooven en plunderen is niet meer oorlog voeren met belligerenten, maar een zich vergrijpen aan non-combattanten. Amesius noemt dat niet meer oorlog voeren, maar *struikroverij*.

Ook deze vraag wordt nog behandeld: hoe ver mag de oorlogvoerende in zijn bedrijf gaan? En daarop wordt geantwoord: in de berooving van het leven, van het goed en van de vrijheid van den vijand. Want de rechtvaardige oorlog is altoos óf een wrake over den schuldigen vijand, óf een bevestiging voor het bedreigde vaderland. Daarom is b.v. schending der eerbaarheid, in den oorlog veel voorkomende, altoos, in alle gevallen, zonde. Ook roof en plundering.

Zie hier van een gereformeerd Theoloog, uit den bloeitijd der vaderen, de gedachten over het voeren van den oorlog. Ook ons geven zij een toetssteen in handen, om wat nu gebeurt in Europa, eenigermate juist te beoordeelen.

Wie dit verstaat, is gewapend tegen de dwaasheid van het Pacificisme én tegen het zondige van het Militairisme.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:

Voortdurend wordt het bewijs geleverd, dat het met de actie voor de Vrije Universiteit nog lang niet is gedaan. De samenkomst in Utrecht wierp reeds rijke vruchten af. Behalve een batig saldo van ƒ 60.— werd uit Amersfoort een gift ontvangen van ƒ 50.— en de vrienden in die stad hebben een zestigtal begunstigers gewonnen, waardoor de contributie met ƒ 100.— is gestegen.

Te IJmuiden werd een comité opgericht, waar onder leiding van Ds. R. W. Huizing en de heeren T. van Popta en J. Visser Dzn. de vrienden krachtig aan 't werk togen en de beproefde methode volgen, n.l. persoonlijk bezoek. Ook Rotterdam belooft een goeden oogst. Behalve het belangrijk bedrag voor het tekort op de jaarvergadering aan H.H. Directeuren ter hand gesteld, is er uitzicht, dat een goed aantal vrienden hunne contributie verhoogen en nieuwe contribuanten worden gewonnen.

Voor het Studenten-Studiefonds wordt goed gewerkt; waar het vorig jaar ƒ 1000,— in de kas van het Studiefonds werd gestort, zou het jammer zijn, indien dit bedrag niet met minstens 50 pCt. werd verhoogd.

De Kerkeraad der Geref. Kerk van Harmelen brengt ter kennis van H.H. collectanten, die bij de leden zijner kerk voor een of ander doel wenschen te collecteeren, dat zij zich minstens drie weken te voren schriftelijk moeten wenden tot den Kerkeraad, die dan over hun verzoek beslissing zal nemen.

Weesp, 29 Oct. Het was voor de Geref. Kerk van Weesp B een onvergetelijke rustdag, j.l. Zondag, toen haar geliefde Leeraar, Ds. W. Goedhuys, onder buitengewoon groote belangstelling van verschillende zijde afscheid van haar nam.

Na de Gemeente bepaald te hebben bij het vermaan en de bede des Apostels voor de Kerke Christi naar aanleiding van 2 Thess. 2 : 15—17, volgden de gebruikelijke toespraken tot de Gemeente, haar opzieners en armverzorgers, de Comm. v. Beheer, de verschillende vereenigingen, tot hen die de stoffelijke belangen behartigen, de afgevaardigden der zusterkerk en den Weledelachtb. Heer Burgemeester.

Een der broeders ouderlingen sprak Ds. Goedhuys op de meest waardeerende wijze hartelijk toe namens kerkeraad en Gemeente, en verzocht den scheidenden Leeraar met zijn gezin toe te zingen Ps. 121 : 4.

Daarna nam Ds. Bouwman van Nederhorst den Berg het woord, namens zijn kerk, de classis Amsterdam en als vriend, om den vertrekkenden Dienaar dank te zeggen voor al zijn arbeid in deze omgeving en hem Gode te bevelen en den Woorde Zijner genade, de Gemeente hierna op de lippen leggend Ps. 84 : 6, waarna een kort slotwoord tot allen volgde, besloten met een vurig dankgebed voor aller nood, om met Ps. 72 : 11 dit treffend samenzijn te besluiten.

Het adres der kerk is voorloopig bij den heer J. van Kooten, Slijkstraat, Weesp.

Appingedam, 29 October 1916. Na des morgens bevestigd te zijn door zijn zwager Ds. S. O. Los van Leerdam, deed Ds. J. H. Lammertsma, van Axel, zijn intrede in de Gereformeerde Kerk alhier, met de woorden van 2 Cor. 5 : 20, zijn tekst als volgt verdeelende:

1e De beteekenis van mijn ambt onder U;
2e Mijn boodschap aan U;
3e Mijn verwachting van U.

Vervolgens richtte hij zich allereerst tot zijn bevestiger; verder tot Ds. D. Bos van Delfzijl, als consulent; tot de ouderlingen; diakenen; de leden van administratie, het hoofd der School en hun personeel; het college van B. en W., vertegenwoordigd door den Secretaris en de beide Wethouders.

Helaas was Ds. Geerds, zijn voorganger, door een lichte ongesteldheid verhinderd aanwezig te zijn. Ds. Lammertsma herdacht in gevoelvolle woorden den arbeid en het vele goede door hem verricht.

Namens den Kerkeraad sprak ouderling Broos een welkomstwoord en verzocht de gemeente staande te zingen Ps. 134 : 3, waarna Ds. Bos van Delfzijl namens de Classis nog het woord voerde.

Was des morgens het Kerkgebouw reeds stampvol, des middags verdrong men zich in de gangpaden en moest menigeen zich met een staanplaats behelpen.

Buitenland.

Engeland. Kentering.

Zekere heer H. G. Wells heeft een boek geschreven over de werking van den oorlog op het geestelijk leven der menschen van den tegenwoordigen tijd. Het is opmerkelijk dat vele Engelsche schrijvers die vóór den oorlog voor geestelijke dingen geen oog hadden, nu althans tot de belijdenis komen dat God bestaat. Daaronder behoort ook de heer Wells wiens geschrift tegenwoordig druk in Engeland besproken wordt. Algemeen is men het er over eens, dat in dit geschrift de schrijver verhaalt wat hij zelf doorleefde. Als men weet, op welk standpunt hij vroeger stond, kan men er zich over verheugen dat hij er nu openlijk voor uitkomt, dat hij dit heeft moeten prijsgeven. „Onze zonen hebben ons God laten zien," zoo is de conclusie van den held dien de schrijver in zijn boek ten tooneele voert, en die held is hij zelf. Hij beweert „God terug gevonden te hebben"; wat de heer Wells heeft ervaren, was het deel van menigeen in deze dagen van bange worsteling, en men kan God daarvoor niet dankbaar genoeg zijn. Maar men mag niet over het hoofd zien, dat als de heer Wells veel schrijft over God, hij niet verstaat dat God zich in Christus heeft geopenbaard. Wanneer de oogen hiervoor ook bij andere Engelsche vrijdenkers opengaan, zal er reden zijn tot groote blijdschap. „God was in Christus de wereld met Zichzelven verzoenende, de zonden haar niet toerekenende," deze waarheid moet nog geleerd worden door velen, die door de ontzetting van den oorlog, het materialisme en rationalisme als versleten dingen hebben op zijde gezet.

Frankrijk. Klacht over onkunde omtrent geestelijke dingen.

Aan een lid van de hoogere geestelijkheid der Roomsche kerk in Frankrijk werd onlangs de vraag gedaan, of de vreeselijke dagen, maanden en jaren, die doorleefd worden, het Fransche volk en met name de troepen, die aan het front strijden, nader tot God hebben gebracht; of er getuigd worden kon van een opleving van het geloof.

Het antwoord werd voorzichtig gegeven. Eerst de toekomende jaren zullen leeren, of werkelijk de roede Gods geleid heeft tot verbrijzeling of tot verharding der harten. Er zijn onmiskenbaar gunstige verschijnselen. Maar of het echt, blijvend werk is, kan alleen de toekomst leeren. Ook in Gereformeerde kringen spreekt men wel eens van het overzomeren en overwinteren van een zaak.

Over één punt liet de geestelijke, die blijkbaar op de hoogte is, zich zonder eenige reserve uit. Daar is, zeide hij, bij niet weinigen die aan het front dag aan dag den dood onder de oogen zien, een zekere roering in de conscientie, een vragen naar de hoogere, eeuwige dingen, een toegenegen oor, als men hen over de religie spreekt. Maar wat ziet men dan vaak gebeuren? Als dan de geestelijke komt, of de priestersoldaat (de Roomsche priesters zijn in Frankrijk dienstplichtig) om met hen als makkers te spreken over de zaken van den Godsdienst en over 't geen noodig is tot zaligheid — natuurlijk volgens de leer der Roomsche kerk — dán wordt hij niet verstaan. De menschen zijn absoluut onwetend, grenzeloos, onbegrijpelijk onwetend. Van zonde en genade, van het oordeel en het eeuwige leven, van Christus en de sacramenten, van het allernoodigste dat de mensch te weten heeft, weten zij niets. Het is erger dan Latijn voor hen. Zij hebben geen begrippen in zich opgenomen, die met de woorden door den priester gesproken, overeenstemmen. Wat de priester ook zegt, hij wordt niet begrepen. Het is moeilijker met dezulken over de religie te handelen, dan met heidenen. Die hebben hunne valsche religieuse denkbeelden; zij hebben er in het geheel geen.

Dit verwondert ons niet. Het was sedert jaren de gewoonte in Frankrijk, dat alleen de vrouwen de kerk bezochten, althans in de meeste streken van Frankrijk. Bovendien werd, met instemming van de Fransche Gereformeerden, die zoo goed als onverdeeld was, de z.g. »leekenschool" ingevoerd, waarbij het onderwijs aan de Roomsche geestelijke broederschappen ontnomen werd. Daarna werden de geestelijke orden het land uitgejaagd. Is het te verwonderen, dat er een geslacht van mannen is opgegroeid dat van de dingen van het Koninkrijk Gods nooit iets heeft gehoord? Men heeft onder de leus: »het clericalisme is de vijand", een geslacht laten opgroeien zonder God en godsdienst.

Nu hebben wij uit de ervaring geleerd: wanneer menschen, die nooit gehoord hebben dat God bestaat, en zulke zijn er ook in Nederland, door den Geest des Heeren aangegrepen worden, waardoor zij te doen krijgen met de gedachte dat God *is*, spoedig datgene aanleeren, wat noodig is te weten ter zaligheid. Maar aan de andere zijde is het heerlijk, dat men uit Duitschland verneemt, dat velen die aan het front staan, en in den tijd waarin vrede heerschte, geen prijs gesteld hebben op hetgeen zij omtrent de leer des heils op de scholen leerden, nu datgene indachtig worden, wat zij in hunne schooljaren hebben vernomen.

Gemengd Nieuws.

Joodsche Vrouwen en de Synagoge. Een Joodsch leeraar, de heer S. Levy, voorspelt in de *Jewish Chronicle*, dat een van de gevolgen die uit den oorlog voor het Joodsche leven zal voortspruiten, zijn moet, dat de Joodsche vrouwen meer met en voor de Synagoge zullen gaan leven. Tot hiertoe nam voornamelijk de man deel aan het leven der Synagoge en der gemeente; de vrouw oefende haar religie in huis uit. De heer Levy verwacht, dat als na den oorlog meer vrouwen de Synagoge zullen bezoeken, deze ook zullen geraadpleegd worden over de liturgie en de Joodsche opvoeding van meisjes, van welke, meer dan van de Jongelingen, de toekomst van het Jodendom afhangt.

De nieuwe President van China. In het Engelsche blad de *Exchange* lezen wij: „Het is geconstateerd dat de nieuwe President van China een belijdend Christen is; vele uitdrukkingen door hem gebezigd, voor hij tot zijn nieuwe waardigheid verheven werd, worden van hem aangehaald, waarin zijn belangstelling in het Christendom en zijn sympathie voor het werk der Zending uitkomt. God heeft in dit groote land wonderen zoowel van Zijn voorzien'g bestuur als van Zijn genade gedaan. Maar de tegenwoordige tijd is een tijd van crisis, en moet daarom een tijd van gebed zijn voor alle vrienden van het Evangelie."

Wij hopen, dat de uitkomst het bericht van de *Exchange* bevestigen zal.

Winckel.

Voor Kinderen.

VERLOREN DOCH NIET VOOR ALTIJD.

V.

Bezoek.

Lang na middernacht maar lang niet nuchter kwam de luilak thuis, en begaf zich ter ruste.

Wat de haan tot dien tijd in zijn pronkverblijf uitvoerde heeft het beest niet verteld. Zeker ging het hem als den haan van wien de fabel zegt:

Een haan vond onder 't gaan
een parel in het zand,
En bracht die bij een man,
die werkte in diamant.
»Zij glinstert mooi", sprak hij,
»de kleur is niet onaardig;
Maar toch, wat mij betreft,
één graantje is mij meer waardig".

Aan graantjes hadden de studenten echter niet gedacht. Daarvoor en voor meer zou de luilak wel zorgen. Doch deze was voorloopig niet in staat hanengekraai van geblaf te onderscheiden.

Doch dat zou anders worden.

Toen hij een uur of wat geslapen had, werd hij wakker door een schel geluid, alsof iets brak, gevolgd door een ander dat sprekend op haangekraai geleek. Verbaasd wreef de luilak zich de oogen en keek rond. Wat gebeurde er eigenlijk?

Het was zomer en het morgenlicht had reeds zoo lang geschenen, dat men alles duidelijk